Časopis pro pěstování mathematiky a fysiky

Vladimír Mašek

O ploše kardiodicko-šroubové. [II.]

Časopis pro pěstování mathematiky a fysiky, Vol. 43 (1914), No. 5, 539--549

Persistent URL: http://dml.cz/dmlcz/109216

však překročiti maximální hodnotu $h_{max} = -\frac{11}{4} = -2{\cdot}75$. Pro libovolnou hmotu $m_2 \gtreqless 1$ platí rovnice (3) a (6). Rovnice (3) nazývá se také Jacobiho integrál asteroidického problému tří těles; pro rychlosti obecné jest jím rovnice (1), kde nutno dosaditi za p_1 a p_2 obecné hodnoty.

O ploše kardioidicko-šroubové.

Napsal **Vladimír Mašek**, assistent české techniky v Brně.

(Dokončení.)

Dospěli jsme ku konstrukci unikursálných cirkulárných křivek 3. řádu přímo z tečen i bodů dotyku. Je-li dána základní kružnice k nad průměrem $\overline{AB}$ (obr. 6.) a myslíme-li si kardi-

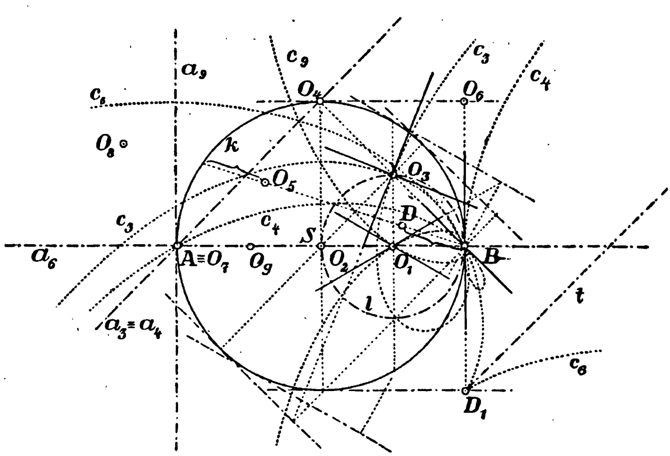

Obr. 6.

oidu s co úpatnici této kružnice pro pól A, můžeme rozděliti křivky, které naší konstrukcí pro různé polohy pólu O dostaneme, v následující skupiny:

a) Nachází-li se pól O uvnitř kardioidy s, dostaneme křivky s reálným dvojným bodem. Pro polohu pólu O_1 dostali jsme trisekční křivku Mac-Laurinovu. Stotožní-li se pól O se středem S kružnice k (O_2), dostaneme *přímou strofoidu.* Pro póly ležící na kružnici l nad průměrem SB (na př. O_3) dostaneme *šikmé strofoidy* (na př. křivka c_3), při nichž dvojný bod se stotožňuje vždy s příslušným pólem. Tečny v dvojném bodu plynou přímo z konstrukce, použijeme-li ku sestrojení tečen křivky tečny kružnice k v koncových bodech průměru spojujícího příslušný pól se středem S. Pro póly ležící na kružnici k (na př. O_4) dostaneme křivky zvané *ophiuridy* (křivka c_4). Jich dvojný bod stotožňuje se s bodem B a příslušná tečna kolmá ku asymptotě křivky jest spojnice pólu s bodem B. Pro libovolnou polohu pólu O uvnitř kardioidy s (na př. O_5), dostaneme příslušný dvojný bod D vytvořené křivky, spojíme-li pól O_5 s bodem B a naneseme-li vzdálenost pólu O_5 od průsečíku této přímky s kružnicí k na touž přímku od bodu B týmž směrem do bodu D. Tečny v bodu D dostaneme, použijeme-li ku konstrukci tečen kružnice v průsečných bodech přímky jdoucí bodem D kolmo ku O_5B s kružnicí k. Každá z těchto uvedených křivek má ještě reálnou tečnu inflexní, která se dá určiti, vedeme-li z příslušného pólu tečnu ku kardioidě s, dotyčný bod spojíme s bodem vratu B a vyhledáme průsečík této spojnice s kardioidou s; tečna kardioidy s v tomto průsečíku jest inflexní tečnou příslušné křivky. Důkaz jest samozřejmý, neboť uvedenou konstrukcí jsme vyhledali onu oskulační rovinu prostorové křivky, jež jest ku příslušným šikmo-promítacím paprskům rovnoběžná.

b) Pro póly ležící na kardioidě s (na př. O_6) dostáváme křivky s bodem vratu D_1 na této kardioidě (křivka c_6). Bod vratu D_1 jest vždy průsečíkem spojnice pólu a bodu B s kardioidou s a příslušnou tečnou vratu t jest tečna kardioidy s v tomto bodu, neboť jest tato stopou oné roviny oskulační křivky k_3, v níž ležící tečna se promítá co bod vratu. Křivky tyto jsou *šikmé cissoidy,* a zapadne-li pól do bodu A, dostaneme *cissoidu Diocletovu.* Tečnu inflexní obdržíme jako dříve.

c) Leží-li pól vně kardioidy s (na př. O_8), dostáváme křivky se třemi reálnými inflexními tečnami, jež zase můžeme určiti způsobem výše uvedeným.

Nachází-li se pól O na průměru AB (na př. O_9) uvnitř nebo vně kružnice k, dostáváme křivky zvané *Sluseovy konchoidy* (křivka c_9). Pro pól O_{10} ($\overline{BO_{10}} = \overline{AB}$) dostaneme *Peanovu visieru.*

Asymptota při všech uvedených křivkách prochází vždy bodem B kolmo ku spojnici pólu s bodem A.

Nárysem křivky vratu jest křivka *affinní k versiecře*. Je-li výška závitu v šroubovice $š$ rovna $4r$, jest nárysem křivka zvaná *geometrická quadratrix* (*pseudo-versiera*). Pro $v = 8r$ přejde ve *versieru.*

Uvažujme nyní křivku vratu k_3 co průsečnou křivku dříve odvozeného šikmého kruhového válce o základní kružnici j ležící v π (obr. 7.) se šikmým kruhovým kuželem o základní kružnici i (střed Σ) a vrcholu 1. Kružnice j a i mají poloměry libovolné, protínají se však pod pravým úhlem v bodech E' a F_1. Pro vrchol 1 platí, jak dříve bylo odvozeno, $\overline{E'1} = \overline{1\Sigma}$. Společnou povrchovou přímku kužele a válce označme e ($e_1 \equiv \overline{1E'}$). Veďme přímkou e libovolnou rovinu, jejíž půdorysná stopa protíná kružnice i a j v bodech P a N. Povrchová přímka $\overline{P1}$ kužele protíná povrchovou přímku válce bodem N jdoucí v bodu X křivky prostorové k_3. Půdorys X_1 leží na trisekční křivce Mac-Laurinově. Vztyčme v bodě 1 kolmici ku $\overline{\Sigma E'}$, jež protne půdorys osy válce v bodu H_1. Kružnice k_1 o středu o_1 nad průměrem $\overline{H_1 1}$ jest dle dřívějšího půdorysným průmětem šroubovice $š$. Opíšeme-li dále kružnici γ o středu o_1 a poloměru $\overline{o_1F_1} = \overline{o_1E'}$, prochází tato též středy kružnic i a j a půlí patrně všechny úsečky vymezené kružnicemi i a j na paprscích jdoucích bodem E' nebo bodem F_1. Veďme vrcholem 1 kužele v prostoru přímku rovnoběžnou s osou x; tato protne rotační válec nad kružnicí k_1 v bodu H (H_1). Bodem H veďme přímku m mající půdorysnou stopu M_1 na kružnici γ ($m_1 \parallel e_1$). Přímky e a m považujme za osy svazků rovin procházejících jednotlivými body křivky k_3. Bodem X křivky k_3 prochází rovina α svazku rovin o ose e mající půdorysnou stopu $\overline{E'P}$. Proložme nyní rovinu α' bodem X a osou m. Za tím účelem veďme bodem X přímku rovnoběžnou s m, jejíž půdorysná stopa Q_1 leží na spojnici $\overline{NX_1}$. Poněvadž osy m a e svírají s π stejný úhel, jest $\overline{NX_1} = \overline{X_1Q_1}$, čili Q_1 leží též na přímce $P\Sigma$. Půdorysná stopa roviny α' jest tedy $\overline{M_1Q_1}$. Stopa $\overline{E'P}$ roviny α protíná kružnici γ v bodu L, jenž jest dle dřívějšího půlícím bodem úsečky $\overline{PN}$. Vidíme, že $\triangle\, NPQ_1$ jest rovnoramenný, neboť má s rovnora-

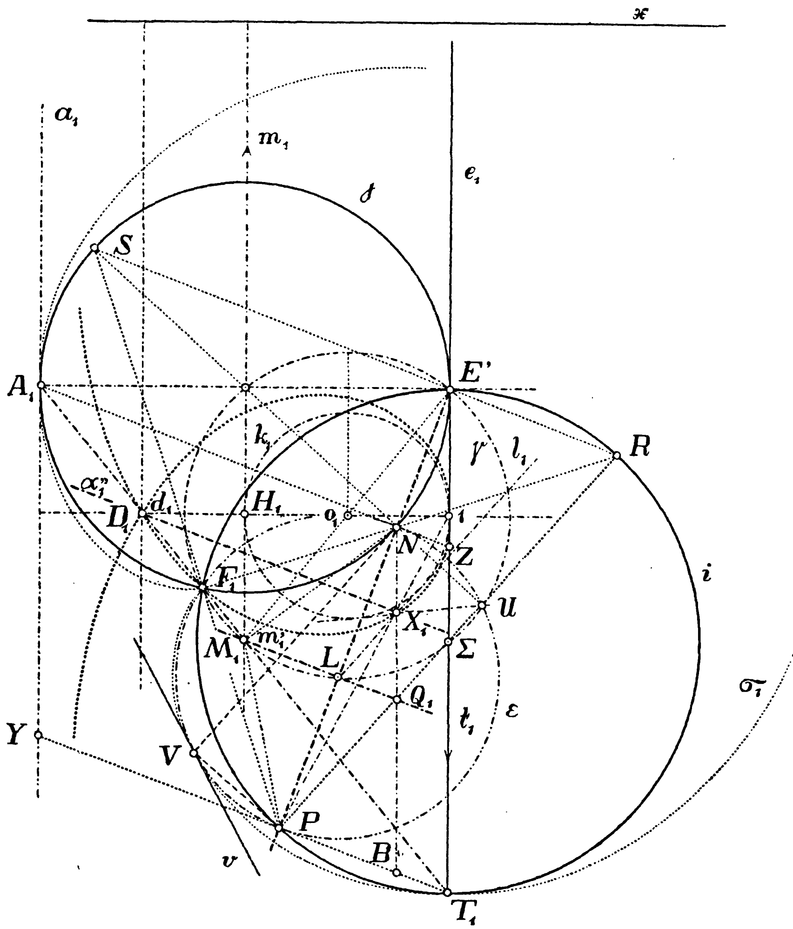

Obr. 7.

menným $\triangle\, E'P\Sigma$ dvě strany totožné a třetí rovnoběžnou. Též $\triangle\, PM_1N$ jest rovnoramenný, neboť jest $\overline{M_1L} \perp \overline{E'L}$ a $\overline{NL} = \overline{LP}$. Mají tudíž oba tyto rovnoramenné trojúhelníky o téže přeponě $\overline{PN}$ společnou výšku $\overline{Q_1M_1}$. Jest proto $M_1Q_1 \perp E'P$

čili půdorysné stopy rovin α a α' jsou k sobě kolmé. Pohybuje-li se nyní bod X po křivce k_3, vytvoří tedy roviny jím a přímkami e a m stále procházející dva projektivné svazky rovin, určující hyperboloid procházející křivkou k_3. Z polohy těchto svazků rovin jest patrno, že roviny rovnoběžné s π protínají jej v kružnicích majících středy na ose $o \perp \pi$. Jest tudíž tento hyperboloid *rotačním*. Stopní jeho křivkou v π jest kružnice γ a půdorysem hrdelní kružnice jest k_1.

Dříve jsme dokázali, že křivka k_3 prochází imaginárními body kruhovými, v nichž se protínají kružnice i a j. Jest proto průmětem křivky vratu k_3 z libovolného jejího bodu do π neb roviny s π rovnoběžné vždy kružnice. Stanovme nyní geom. místo středů všech kružnic, jež jsou průměty křivky k_3 ze všech jejích bodů do π, jakož i geom. místo všech paprsků spojujících středy těchto kružnic s příslušnými vrcholy promítacích kuželů. Určeme průmět křivky k_3 z bodu X do π. Promítneme-li z bodu X bod *1* křivky k_3, jest jeho průmětem patrně bod P a promítneme li z bodu X úběžný bod křivky k_3, jest jeho průmětem bod Q_1. Poněvadž pak v bodu F_1 křivka k_3 protíná první průmětnu, jest průmětem jejím z bodu X kružnice stanovená body F_1, P, N. Vyhledejme její střed. Budiž R koncovým bodem průměru kružnice i vedeného bodem P a bod S koncovým bodem průměru kružnice j jdoucího bodem N. Průměry tyto protínejtež se v bodu U. Považujeme-li spojnice $\overline{F_1R}$ a $\overline{E'P}$ za výšky trojúhelníka o vrcholech S a R, vidíme ihned, že třetí jeho vrchol musí být totožný s bodem P. Jest tudíž $\overline{PF_1} \perp \overline{F_1N}$, pročež středem kružnice ε opsané trojúhelníku PNF_1 jest bod L na kružnici γ. Platí tedy: *Geometrickým místem středů všech kružnic, do nichž se křivka k_3 promítá z bodů na ní ležících do π, jest kružnice γ.* Všechny tyto kružnice procházejí bodem F_1 kružnice γ; obalují proto *kardioidu*. Označme ji σ_1. Poněvadž plocha tečen prostorové křivky 3. st. jest obalovou plochou všech kuželů 2 st., jimiž se křivka z bodů na ní ležících promítá, *protíná libovolná rovina s π rovnoběžná obalovou plochu tečných rovin podél libovolné kardioidy uvažované plochy kardioidicko-šroubové vždy v kardioidě.*

Sestrojíme-li v bodech P a N tečny kružnic i a j, musí jich průsečík V, co stopa tečny v bodu X prostorové křivky k_3, ležeti na kružnici ε a zároveň na kardioidě σ_1. Jest tudíž bod V dotyčným bodem kružnice ε s kardioidou σ_1 a tečna v v bodě V kružnice ε jest tečnou kardioidy σ_1 a zároveň stopou půdorysnou oskulační roviny v bodu X křivky k_3.

Dříve jsme odvodili, že roviny α a α' projektivných svazků o osách e a m protínají se v povrchové přímce l hyperboloidu rotačního ($l_1 \equiv \overline{X_1 L}$). Poněvadž stopa L přímky l jest středem kružnice, do níž se křivka k_3 z bodu X promítá, protíná přímka l křivku k_3 pouze v jediném bodu X. Platí tudíž: *Spojnice bodů křivky k_3 s příslušnými středy kružnic, do nichž se křivka k_3 promítá do π neb roviny s ní rovnoběžné, tvoří jednu soustavu povrchových přímek rotačního hyperboloidu; přímky tyto jsou unisekantami prostorové křivky k_3.*

Osy e a m uvedených projektivných svazků jsou, jak patrno, bisekantami křivky k_3 a tedy též všechny povrchové přímky našeho hyperboloidu téže soustavě náležející jsou bisekantami této křivky. Musí se proto půdorysná stopa U povrchové přímky hyperboloidu bodem X procházející a zmíněné soustavě náležející nacházeti na kružnici γ i na kružnici ε; jest tudíž totožná s průsečíkem těchto kružnic.

Proložme si nyní bodem X půdorysně promítací rovinu α'' kolmou ku stopě $\overline{PE'}$ roviny α. Budiž bod Y průsečíkem spojnice $\overline{PT_1}$ s přímkou a_1 a bod Z průsečíkem spojnice $\overline{A_1 N}$ s přímkou $\overline{E'T_1}$. Přihlédněme k rovnoběžníku $A_1 Z T_1 Y$. Půdorysná stopa α''_1 zmíněné roviny jest patrně rovnoběžná se stranou $\overline{A_1 Z}$ tohoto rovnoběžníku, a poněvadž $\overline{NX} = \frac{1}{4}\overline{NB}$, musí též pro průsečík D_1 přímky α''_1 s úhlopříčnou $\overline{A_1 T_1}$ rovnoběžníku platiti $\overline{A_1 D_1} = \frac{1}{4}\overline{A_1 T_1}$. Musí tudíž α''_1 procházeti dvojným bodem D_1 trisekční křivky Mac-Laurinovy. Pohybuje-li se tedy bod X po křivce k_3 a vedeme-li jím vždy rovinu kolmou ku příslušné půdorysné stopě bodem X jdoucí roviny svazku rovin o ose e, tvoří tyto roviny svazek o ose $d \perp \pi$ ($d_1 \equiv D_1$). Patrně jest svazek $e\,(\alpha \ldots) \overline{\wedge}\, d\,(\alpha'' \ldots)$. Poněvadž sdružené roviny těchto svazků jsou k sobě kolmé, naplňují průsečnice jich *hyperboloid orthogonálný* křivkou k_3 procházející.

Mysleme si nyní křivku k_3 vytvořenou třemi projektivnými svazky rovin $e\,(\alpha \ldots) \overline{\wedge}\, m\,(\alpha' \ldots) \overline{\wedge}\, d\,(\alpha'' \ldots)$. Pak nachází se křivka k_3 též na ploše vytvořené svazky $m\,(\alpha' \ldots) \overline{\wedge}\, d\,(\alpha'' \ldots)$.

Poněvadž půdorysné stopy odpovídajících si rovin v těchto dvou svazcích jsou rovnoběžné a osa d jest kolmá ku π, protínají se sdružené roviny těchto svazků v povrchových přímkách hyperbolického paraboloidu, jehož jednou řídící rovinou jest π. Přijdou-li stopy sdružených rovin těchto svazků do polohy kolmé k ose x, jsou příslušné roviny rovnoběžné a kolmé k ose x a stanoví polohu druhé úběžné přímky hyperbolického paraboloidu. Řídící roviny jsou tudíž k sobě kolmé a uvažovaný, *křivkou k_3 procházející hyperbolický paraboloid jest rovnostranný.*

Z průběhu křivky k_3 v prostoru vidíme, že přímka bodem *1* procházející rovnoběžně s osou x jest reálným průměrem křivky k_3. Bisekanty křivky k_3, jež jsou tímto průměrem půleny, naplňují, jak známo, hyperbolický paraboloid, jehož jednou řídící rovinou jest oskulační rovina v úběžném bodu křivky k_3. Poněvadž tento hyperbolický paraboloid obsahuje bisekanty m a d křivky k_3, musí býti totožný s rovnostranným hyperbolickým paraboloidem dříve uvažovaným, neboť dvěma bisekantami prostorové křivky 3 st. jest stanoven pouze jediný hyperboloid jí procházející (v uvažovaném případě hyp paraboloid).

Průsek rozvinutelné plochy tečen křivky k_3 s půdorysnou možno stanoviti též následujícím způsobem. Stopa T_1 (obr. 2.) tečny šroubovice $š$ v bodu *1* opíše při kotálení kružnice p_1 po kružnici k_1 Pascalovu závitnici. Odkotálí-li se kružnice p_1 o úhel φ, otočí se stopa α' tečné roviny plochy kardioidicko-šroubové v bodu *1* kol příslušné polohy bodu T_1 o úhel $\frac{\varphi}{2}$ směrem protivným směru kotálení. Obalují tedy tyto stopy uvažovaných tečných rovin kardioidu na základě věty: Kotálí-li se kružnice po shodné kružnici a prochází-li zcela libovolným s hybnou kružnicí pevně spojeným bodem přímka, jež se kol tohoto bodu otáčí směrem protivným směru kotálení tak, by v každém okamžiku úhel, o nějž se hybná kružnice odkotálí, byl dvojnásobný úhlu, o který se kol. zmíněného bodu přímka otočí, tu obalí tato přímka kardioidu.

Uvažujme dále tečné roviny dotýkající se plochy podél šroubovice $^1š$ (obr. 1.). Půdorysná stopa P^r tečné roviny plochy v bodu X šroubovice $^1š$ prochází půdorysnou stopou π tečny šroubovice v bodé X, ležící na evolventě kružnice l_1, rovnoběžně ku tečně kardioidy v bodu X. Stopa $P\tau'$ roviny vrcholem V řídícího kužele rovnoběžně vedené ku této tečné rovině musí procházeti půdorysnou stopou π' paprsku vrcholem V rovnoběžně vedeného ku tečně šroubovice v bodu X a bodem E_1 neboť $\triangle X_1 Z_1 A_1 \cong E_1 o_1 \pi'$. Podobně musí bodem E_1 procházeti i stopy ostatních rovin vrcholem V rovnoběžně vedených ku tečným rovinám plochy podél šroubovice ${}^1š$. Tvoří tudíž tyto roviny svazek o ose $\overline{VE_1}$, z čehož plyne, že podél šroubovice ${}^1š$ dotýká se naší plochy válec, jehož povrchové přímky jsou rovnoběžny s přímkou $\overline{VE_1}$. Totéž platí o šroubovicích ${}^2š$ a ${}^2š'$ na rotačním válci nad kružnicí i_1. Platí proto: *Jsou-li světelné paprsky rovnoběžné ku některé tečně šroubovice š, sestává mez vlastního stínu naší plochy ze tří šroubovic.*

Uveďme ještě osvětlení naší plochy pro libovolný směr paprsků světelných. O sestrojení půdorysu meze stínu vlastního na plochách šroubových vzniklých šroubovým pohybem cyklických křivek pojednává Dr. L. Burmester*). Co půdorys meze stínu vlastního, odvozený pomocí kinematické geometrie, dostává křivku 6. řádu, zvanou *kranioida*, jež ve zvláštních případech se rozpadá v křivku 4. řádu a kružnici. Do této skupiny náleží i naše plocha. Poněvadž kružnice, tvořící zde část kranioidy, k půdorysu meze stínu vlastního nenáleží, zbývá co půdorys křivka 4. řádu, již nazveme *kranioida jednoduchá.* Konstrukci tohoto půdorysu odvodíme snadno geometricky. Budiž (obr. 8.) kružnice k_1 půdorysem šroubovice $š$ a kružnice l_1 půdorysem šroubovice ${}^1š$, jejímž kotálením po šroubovici $š$ naše plocha povstane. Stopa paprsku světelného vedeného známým vrcholem V budiž S'. Podél každé polohy šroubovice ${}^1š$ dotýká se naší plochy válec, jehož povrchové přímky jsou rovnoběžny vždy ku společné tečně obou šroubovic v jich bodu styku. Z tečných rovin těchto ploch válcových vyhledáme ony, jež jsou rovnoběžné se zvoleným směrem paprsků. Uvažujme polohu šroubovice ${}^1š$, by jejím půdorysem byla kružnice p_1 dotýkající se kružnice k_1 v bodu C_1. Vrcholem V veďme rovnoběžku ku

*) Dr. *L. Burmester*: Kinematisch-geometrische Constructionen etc. Zeitschrift für Math. u. Physik, 1873, B. 18 p. 197—200.

společné tečně šroubovic v bodu C; stopu její označme D_1. Spojnice $\overline{D_1 S'}$ jest půdorysnou stopou roviny rovnoběžně vedené bodem V ku světelné rovině proložené tečnou šroubovic v bodu C. Chceme-li sestrojiti půdorysný průmět bodu dotyku tečné roviny naší plochy s touto světelnou rovinou rovnoběžné, musíme z bodu C_1 spustiti kolmici ku přímce $D_1 S'$, jež protne kružnici p_1 v hledaném průmětu P_1 dobu dotyku. Je-li bod F_1

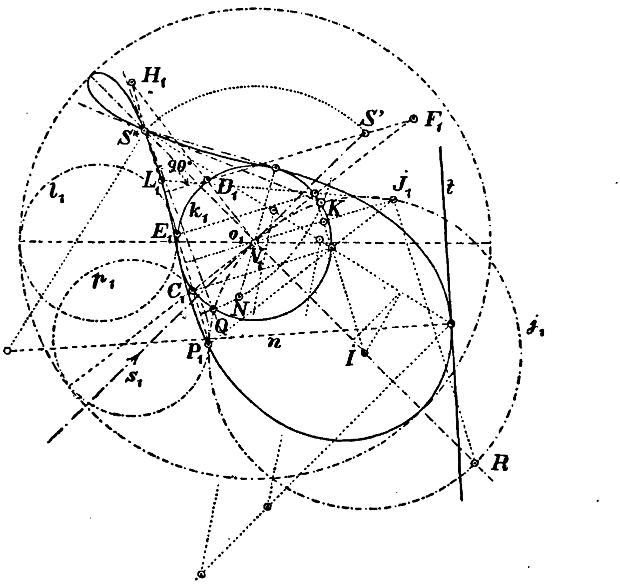

Obr. 8.

průsečíkem přímek $\overline{C_1 V_1}$ a $\overline{D_1 S'}$ a bod H_1 průsečík přímek $\overline{C_1 P_1}$ a $\overline{V_1 D_1}$, jest $\triangle\, C_1 V_1 H_1 \cong D_1 V_1 F_1$. Strany těchto trojúhelníků stojí k sobě kolmo, a tedy příčce $\overline{V_1 S'}$ prvého trojúhelníka bude odpovídati kolmá k ní příčka druhého trojúhelníka a protne jeho přeponu v bodu S^*. Patrně $V_1 S' = V_1 S^*$. Bod S^*, jenž vznikne otočením bodu S' okolo V_1 o 90^0 směrem šroubování a jenž při opakující se konstrukci svoji polohu nemění, jmenujeme pólem světelných paprsků. Půdorys meze stínu vlastního tvoří tedy ony body kardioidy r_1 otáčející se kol bodu o_1, jichž normály procházejí pólem S^* světelného paprsku. Tato okolnost zůstává v platnosti, jak známo, vykonává-li pohyb šroubový libovolná rovinná křivka. Paprsek S^*P_1 protíná kružnici k_1 v bodu E_1 a jest $\overline{E_1C_1} = \overline{C_1P_1}$. Platí proto pro půdorys meze vlastního stínu konstrukce: Pólem světelných paprsků vedeme sečny kružnice k_1 a příslušné tětivy nanášíme od obou průsečíků s kružnicí k_1 na opačnou stranu, čímž dostáváme body průmětu meze stínu vlastního. Pól S^* jest dle polohy buď bodem dvojným, bodem vratu nebo isolovaným bodem křivky. Je-li pól S^* bodem dvojným, jsou tečnami v něm přímky vytínající na kružnici k_1 tětivy rovné vzdálenosti bližšího průsečíku jich s kružnicí k_1 od pólu S^*. Nazveme-li délku této tětivy u a délku tečny z bodu S^* ke kružnici k_1 označíme t, musí

$$t^2 = 2u \, . \, u$$

čili

$$u^2 = \frac{t}{\sqrt{2}} \cdot \frac{t}{\sqrt{2}} \, .$$

Vedeme tedy z pólu S^* tečnu, dotyčný bod spojíme se středem V_1 a naneseme na tuto spojnici od bodu dotyku délku tečny t do bodu N. Poloměrem $\overline{S^*N}$ protneme z pólu S^* kružnici k_1 v bodech K a Q. Tečnami křivky v dvojném bodu jsou přímky $\overline{S^*K}$ a $\overline{S^*Q}$.

Rovnici této křivky v nejjednodušším tvaru dostaneme, volíme-li bod S^* za počátek souřadnic a spojnici $\overline{S^*V_1}$ za kladnou osu x. Označíme-li úsečku $\overline{S^*V_1} = a$ a značí-li r poloměr kružnice k_1, zní rovnice uvažované kranioidy jednoduché v souřadnicích pravoúhlých

$$[x^2 + y^2 - 2ax + 9\,(a^2 - r^2)]\,(x^2 + y^2) - 8a^2x^2 = 0 \quad (1)$$

a v souřadnicích polárních

$$(\varrho - a \cos w)^2 - 9\,(r^2 - a^2 \sin^2 w) = 0. \quad (2)$$

Leží-li pól S^* na kružnici k_1, jest $a = r$ a rovnice po upravení zní:

$$(x^2 + y^2 + 2xr)\,(x^2 - 4xr + y^2) = 0\,;$$

křivka se zde rozpadá ve dvě kružnice, jak jest též patrno z dříve uvedeného případu osvětlení, když směr paprsků světelných jest rovnoběžný s tečnou šroubovice s.

Zapadne-li pól S^* do středu V_1, jest $a = 0$; dostaneme z rovnice (1)

$$(x^2 + y^2)(x^2 + y^2 - 9r^2) = 0;$$

křivka se rozpadá v kružnici o poloměru $3r$ a přímky isotropické.

Z výrazu pro polární subnormálu

$$\frac{d\varrho}{dw} = \frac{-a(\varrho \sin w + 8a \sin w \cos w)}{\varrho - a \cos w}$$

snadno sestrojíme normálu a tečnu v bodu P křivky.

Vztyčme v bodech E_1 a C_1 kolmice ku přímce S^*P_1 protínající kružnici k_1 ve dvou bodech. Spojme prvý bod s bodem L_1 a druhý s bodem P_1 kranioidy a průsečík těchto přímek označme J_1. Vidíme, že $\triangle L_1P_1J_1$ jest rovnoramenný a bod V_1 nachází se v jedné třetině jeho výšky jdoucí bodem J_1. Vztyčíme-li tedy v bodu J_1 kolmici k této výšce, protne tato přímku S^*V_1 v bodu R a patrně $V_1R = 2a$. Bod J_1 nachází se proto na kružnici j_1 nad průměrem $\overline{V_1R}$. Vytvoří se tudíž naše křivka též pohybem proměnného rovnoramenného trojúhelníka způsobem uvedeným sestrojeného, při čemž dva jeho vrcholy opisují kranioidu a třetí kružnici j_1. Kružnice j_1 nezávisí, jak patrno, na poloměru r, pročež jest společnou všem křivkám o daném a a měnícím se poloměru r od 0 do ∞. Pro $r < a$ přichází k platnosti pouze část kružnice j_1, pro $r = a$ a $r > a$ přichází k platnosti kružnice celá.

Předběžný výpočet fási slunečního zatmění pro dané místo.

Napsal Dr. **Karel Holub**.

Zatmění sluneční, závislo jsouc na určitém vzájemném postavení slunce, měsíce a země, jest, jak všeobecně známo, zjevem periodicky se vracejícím, a my jsme tedy s to předvídati návrat jeho a znajíce polohu slunce a měsíce v prostoru světovém, stanoviti předem polohu stínového kužele a tím průběh zatmění po povrchu zemském; my můžeme dále rozhodnouti, pro která